

PASCAL DE SUTTER

Acești nebuni care ne guvernează

Cum ne ajută psihologia
să-i înțelegem pe politicieni

Traducere din limba franceză de ELIZA DUMITRESCU

Prefață de BOGDAN TEODORESCU

PREFAȚĂ

Politicul și, implicit, politicienii au fost întotdeauna subiecte de interes public. Cum arată, cine sunt de fapt și cum ajung în vârf cei care ne conduc? Merită sau nu să fie acolo? Cât de ocultă este lumea lor? Cât sunt ei de sinceri, de profesioniști sau de preocupați de problemele noastre? Cât sunt de bogați, cât sunt de corecți, cât sunt de întregi la minte?

Una dintre tezele îndelung vehiculate în spațiul public european se referă la „nebulia” liderului, la excentricitățile sale, la excesele pe care până la urmă ajungem să le plătim tot noi, muritorii de rând. S-au scris tomuri întregi despre patinajele diversilor dictatori, despre cultul personalității, despre megalomanie și despre consecințele acestora. Chiar noi, românii am avut ocazia în Epoca de Aur să vedem cum arată îmbinarea dintre viziunile exacerbate ale unui lider și obediența totală a aparatului din jurul său. În lucrările dedicate manipulării se consideră că presiunea pusă asupra masei prin aceste exaltări ale imaginii liderului contribuie la creșterea controlului, la impunerea unei imagini malformate a realității și la pervertirea scârilor tradiționale de valori, toate utile pentru respectivul regim și pentru modelul, în principiu totalitar, pe care acesta îl promovează. Ceea ce conduce inevitabil la ideea că „nebunii” din frunte nu sunt chiar atât de nebuni. Mai mult, prin repetarea schemei funcționale în multe țări și în multe perioade, putem ajunge la concluzia existenței unui pattern funcțional în care proslăvirea masivă și neîntreruptă a conducătorului face parte din rețeta câștigătoare.

Cartea lui Pascal de Sutter analizează în extenso teza „nebuliei” liderului și o demontează folosindu-se de exemple celebre și de vocile unor experți reductabili în psihopatologie, în etnopsihologie, în sexologie, în psihologie politică și în neurologie. Concluzia sa, remarcabilă prin acuitate și prin curaj este „nebulia la un om politic este cam ca turbeculoza pentru minerii din epoca lui Zola, o boală profesională, un risc greu de evitat”. Altfel spus, noi nu trimitem „nebuni” în fruntea guvernelor ci oameni normali. Presiunea de acolo îi transformă în persoane cu atitudini, comportamente și acțiuni publice încadrabile uneori în zona

bolilor de nervi. Această nuanțare a judecării uneori simpliste referitoare la „nebunii care ne guvernează“, transformă pledoaria lui Pascal de Sutter într-o analiză sofisticată a lumii complicate, subtile și foarte tensionate din spatele ușilor închise ale cabinetelor puterii. Percepuți de multe ori ca niște prădători nemiloși care trec peste cadavrele adversarilor, dar și ale concetățenilor în goana lor avidă după glorie, averi sau dominație absolută, politicienii din paginile acestei cărți își recapătă dimensiunea naturală, uneori comică, de multe ori tragică, dar întotdeauna profund umană. Relevarea prețului plătit pentru existența din vârful piramidei, preț în general necunoscut marelui public — singurătate, boli, stres, obsesii — devine foarte utilă pentru mai corecta și mai rafinată înțelegere a clasei politice și a vieții din interiorul acesteia.

BOGDAN TEODORESCU

INTRODUCERE

„Puterea este un drog care îi ia mințile oricui gustă din ea“

FRANÇOIS MITTERRAND

Puterea îți ia mințile? Sau trebuie să fii nebun pentru a ajunge la putere? Este politica o mașinărie care macină sănătatea mintală a celor care o frecventează? Rivalitățile, pericolul permanent, nu duc ele la paranoia? Măștile și teatralitatea puterii nu favorizează oare o formă de schizofrenie? Cine ar face față multiplelor constrângeri ale sistemului politic: muncă suplimentară, imprevizibilitate cronică, lipsă de somn, trădări, presiune mediatică?

Pe de altă parte, nu trebuie să fii puțin nebun pentru a deveni o mare fiară politică? Poți ajunge la putere fără un minimum de megalomanie, de paranoia, de manipulare și de mitomanie? Poți dejuca intrigile, rezista linșajelor mediatice, poți face față eșecului fără a fi echipat cu un profil psihologic care, în alte circumstanțe, ar putea fi calificat drept „psihopat“?

Mai simplu, unde se află frontiera dintre nebunie și sănătatea mintală? Există puncte comune între narcisismul patologic al lui Niazov și nevoia de a fi admirat a lui Mitterrand? Între caracterul antisocial al lui Saddam Hussein și lipsa de empatie a lui Hillary Clinton? Ce diferență este între nebunia marilor dictatori și capriciile politicilor democratice?

Acum câteva decenii apărea marketingul politic ce avea să revoluționeze funcționarea instituțiilor noastre democratice. Astăzi își face intrarea în scenă psihologia politică. E exact contrariul marketingului politic: marketingul e un joc al aparențelor, o remodelare, chiar o manipulare a imaginii. Psihologia politică e o muncă asupra realității, opusul decorativului și care încearcă să răspundă: cine sunt cu adevărat oamenii politici¹?

---

¹ Am ales să vorbesc despre „oameni“ politici pentru a desemna personalitățile atât feminine cât și masculine. Nu e vorba despre nicio discriminare din partea mea ci despre o facilitare a lecturii: cuvântul „om“ trebuie înțeles cu sensul generic de „uman“ (n.t. în limba franceză cuvântul „homme“ este utilizat în mod curent cu sensul de „bărbat“).

De ce sunt capabili ei? Ce îi animă? Ea nu pretinde să se substituie celorlalte abordări care alcătuiesc știința politicii ci dorește să le completeze. Psihologia e unul dintre parametrii care se conjugă în contextul ideologic, economic și sociocultural. Modul în care un individ determinat de istoria sa, de temperamentul său și de emoțiile sale interacționează cu aceste elemente.

Scrierea acestei cărți a început printr-o călătorie. Direcția, Statele Unite, țara în care a văzut lumina zilei prima analiză psihologică: cea a lui Adolf Hitler. I-am întâlnit pe cei mai mari specialiști ai disciplinei: pe Jerrold Post, omul care a creat primul Centru de analiză a personalității și a comportamentului politic, pentru CIA, pe David Winter, lider al curentului de psihologie politică, autor împreună cu Jerrold Post al mai multor lucrări de specialitate imposibil de omis, pe Philip Tetlock de la Universitatea Berkeley, unul dintre cei mai citați de pe planetă în literatura științifică, pe Aubrey Immelman, cel mai mare specialist în studii psihologice la distanță. I-am vizitat pe unii dintre cei mai mari psihologi, pe Antonio Damasio, cercetător neobosit de la universitatea din sudul Californiei (USC), care a știut să reconcilieze emoțiile cu neuroștiințele, pe Paul Ekman, de la universitatea din San Francisco, cel mai mare teoretician al emoțiilor și al minciunii și ale cărui studii sunt cunoscute de toți studenții la psihologie, pe Mary Rothbart, eminent specialist în dimensiunea genetică a temperamentului nostru. Acest periplu mi-a permis să adun o sumă considerabilă de mărturii și documente asupra acestui univers pe care îl explorez de ani buni. Sunt profesor de psihologie, predau în Belgia și mi-am petrecut cea mai mare parte a vieții profesionale în Canada. Nu sunt în niciun fel implicat în viața politică, cu atât mai puțin în cea franceză, ceea ce mi-a fost util pentru scrierea acestei cărți și pentru demersul meu: să încerc să discern personalitatea oamenilor politici, să ridic vălul aparențelor pentru a-i vedea pe cât posibil așa cum sunt ei cu adevărat.

Am avut pentru comportamentul lui Homo politicus privirea unui entomolog. Fără părtinire și fără să stigmatizez, fără să virez spre caricatură, am încercat să înțeleg ce se petrece în capul acestor oameni ieșiți din comun. Sunt ei nebuni ori au calități psihologice care îi fac capabili să reziste la constrângeri care care l-ar face să-și piardă mințile pe un om oarecare?

Prima întrevvedere

Doctorul Post, psihiatrul secret al mai marilor acestei lumi

Grație serialelor americane, cu toții am auzit vorbindu-se despre acești experți care ajută diversele servicii ale poliției să îi înțeleagă pe criminalii în serie. I-am văzut la lucru, decriptând maniile unui criminal în serie, analizând cele mai mici detalii ale vieții sale cotidiene, derulând firul copilăriei pentru a reconstitui modul în care funcționează psihologic, motivațiile sale secrete. Am fremătat în fața acestor copoi fini, admirându-le capacitatea de a anticipa, pornind de la un detaliu banal, ora la care va avea loc următoarea crimă. Acești profileri, cum li se spune în engleză, sunt astăzi indispensabili în sânul instituțiilor polițienești.

Ceea ce știm mai puțin, este că psihologi cu metode asemănătoare lucrează pentru serviciile secrete, pentru diplomație și armată ca și pentru liderii politici. Misiunea lor: să contureze profilul psihologic al anumitor conducători politici, prieteni sau inamici. În jargonul specific, acești oameni politici sunt numiți key leaders (conducători cheie). Iar psihologii însărcinați să stabilească profilul acestora, key leader profilers, adică, literal, „profilieri – conducători cheie“.

În filme, profilerii specializați în descoperirea și cercetarea criminalilor în serie sunt adesea eroi seducători, cu o intuiție genială. În viața reală, key leader profilers au mai degrabă aerul unor neajutorați cu ochelari, descifrând tone de hârtii, lucrând zile întregi în echipă asupra unor munți de documente scrise sau filmate. Concluziile lor sunt de o sobrietate, de o prudență și de o uscăciune care ar da rău în scenariul simplist al unui serial tv. Totuși, ei fac o muncă la fel de captivantă și cu implicații mult mai importante decât cea profilerilor care se ocupă de criminalii în serie.

Nu merită osteneala să cauți profesia de profiler în anuarul meseriilor ori pe Internet. Oficial, ea nu există. Evident, se găsesc mereu câțiva psihologi interesați de psihologia politică, mai ales în mediile universitare. Aparent, mulți dintre ei au deja un nume în domeniu, nu își ascund activitatea. Publică articole, scriu cărți. Dar dacă sunt întrebați dacă lucrează pentru conducători politici, pentru armată sau pentru vreo

agenție guvernamentală, vă privesc cu uimire. Și toți se grăbesc să nege orice implicație în treburile politice, diplomatice sau militare.

Trebuie să îi înțelegem. Discreția și confidențialitatea sunt cele două atribute fundamentale ale acestei meserii neobișnuite. Cei care sunt key leader profilers au nevoie de linște. Pentru a munci discret. Căci în sânul acestei profesii puțin cunoscute de marele public, există un fel de omerta. Nu spui ce faci. Ori, nu spui tot. Oficial ei sunt psihologi, psihiatri, profesori, cercetători, antropologi, sociologi, etnologi, sau sexologi. Unii lucrează direct pentru agențiile guvernamentale — ca NSA sau CIA în Statele Unite sau pentru serviciile de operații psihologice din diferite armate. Unii sunt militari, alții civili. Unii lucrează cu normă întreagă, alții pe bază de contract. Rareori o fac pentru bani, meseria este prost plătită. Aproape totdeauna din pasiune intelectuală. Contractul provine uneori de la oameni politici care încearcă să își cunoască mai bine adversarii. Sau care doresc să se cunoască mai bine pe ei înșiși pentru a deveni mai performanți. Dar asta se întâmplă mai rar. Surprinzător, politicienii nu au încredere în profileri. Ei nu vor să asculte anumite dezvăluiri (revelații) care îi privesc direct. Ei preferă să deguste mierea turnată de lingșitori sau să asculte învăluitoarea cântec de sirenă al sondajelor. Ei pretind că psihologii vorbesc la întâmplare. Ei bine, se înșeală.

Trebuie să fii un profiler la pensie, ca Jerrold Post, unul dublat de un copoi fin, pentru a te hazarda într-o deconspirare și a ieși la lumină. Vorba vine, pentru un om care trăiește într-o pădure de la periferia Washingtonului, la jumătatea distanței dintre reședința președintelui Statelor Unite și birourile CIA de la Langley. Un loc ideal pentru acest Robin Hood al hățșurilor psihologiei politice. Când am mers să-l întâlnesc, am fost frapat de seninătatea pe care o degajă acest cartier rezidențial deosebit de împădurit. Veverițele trec strada, ciocănitore-verzi meșteșugesc la trunchiuri. Un rai pentru ecologiști burghezi.

Jerrold Post, psihiatru și profesor la George Washington University, și-a consacrat viața vânării pasiunilor secrete ale mai marilor acestei lumi. Totul a început în primăvara lui 1965. La acea vreme, Jerrold Post tocmai își termina studiile de psihiatrie. Se întâlnește cu o cunoștință îndepărtată care îl invită la un pahar într-o cafenea din Georgetown. Încet încet înțelege că acest om — care știa cam prea multe lucruri despre viața sa — muncește pentru o misterioasă agenție guvernamentală. Câțiva ani mai târziu, Jerrold Post înființează Centrul de analiză al personalității și al comportamentului politic al CIA. O nouă profesie ia naștere: aceea de profiler politic. Acest personaj care are misiunea de a analiza și de a înțelege de la distanță personalitatea dar și comportamentul diriguitorilor politici din străinătate.

A ANALIZA ȘI A ÎNȚELEGE PROFILUL PSIHOLOGIC AL LIDERILOR, DA, DAR DE CE?

„Lucram la profilul unui conducător din America Latină, îmi mărturisese Jerrold Post. El prezenta o întreagă serie de trăsături de personalitate care m-au condus spre a formula un diagnostic psihiatric în toată puterea cuvântului: în mod evident, era vorba despre un obsesiv-compulsiv. Pentru a-mi confirma această analiză, m-am hotărât să mă întâlnesc cu un ambasador american care îl cunoștea bine pe acest conducător. L-am întrebat dacă biroul liderului sud-american era întotdeauna perfect ordonat și dacă el așeza exact la locul lui orice obiect care era câtuși de puțin deplasat. El mi-a răspuns afirmativ. Am avut atunci certitudinea că acel conducător suferea de tulburări obsesive compulsive (TOC).“

Post nu mi-a spus-o, dar eu am înțeles imediat importanța diplomatico-strategică a acestei informații. În cazul unei întâlniri la vârf cu acest conducător atins de TOC, era de dorit ca toate detaliile să fie lucrate cu o minuție extremă. Trebuia ca orarul să fie scrupulos respectat. Totul trebuia să fie perfect aranjat și la locul său, astfel încât acesta să se simtă în largul său. Era indispensabil pentru ca negocierea să se deruleze bine. Invers, pentru a-l destabiliza pe acest politician sud-american, era de ajuns să-l plaseze într-o situație confuză, imprevizibilă și dezordonată.

Astăzi, analizele psihologice politice au un nivel de acuratețe, deci o justete, o precizie și o exactitate stupefiantă uneori. Studiile sunt capabile să atingă nivele superioare de predicție. Așa cum o arată foarte bine profesorul Aubrey Immelman, despre care vom mai avea ocazia să vorbim în această carte, e posibil să anticipezi destul de just ce candidat va câștiga alegerile. E suficient să îi compari personalitatea cu cea pe care un anumit tip de electorat o dorește la un moment dat. La ceasul mediatizării exacerbate și îndată ce diferențele ideologice devin mai ambigue între diferitele partide, personalitatea contează adesea mai mult decât programul politic. Aparența primează asupra esenței.

Ceea ce îi interesează pe profilerii liderilor cheie este tocmai esența, mai mult decât aparența. Cine e, în realitate, acest om ascuns sub masca politicianului? Ce îl face să se miște? Care este forța sa? Care este punctul său slab? E cu adevărat echilibrat mental? Are capacitatea psihologică de a rezista nebuniei căreia îi dă naștere puterea? Iată întrebările pe care și le-a pus de-a lungul întregii sale cariere un precursor ca Jerrold Post. Iată despre ce îmi va vorbi într-o frumoasă după-amiază, într-un colț înverzit din Maryland...

Seara cade asupra Washingtonului, dând capitalei o aură deosebită. Lumina razantă a unui soare portocaliu luminează interminabila Avenue Georgia. E cald. Un bărbat gol până la brâu scotocește într-o pubelă. Niște copii își pasează o minge spartă. Privind murdăria trotuarelor și șubrezenia anumitor clădiri am impresia că mă aflu la Kinshasa. Și totuși, sunt la Washington, la mai puțin de un kilometru de Casa Albă și de muzeele sale splendide, la mai puțin de douăzeci de kilometri de drăguța periferie înverzită unde trăiește Jerrold Post. Deodată, o duzină de mașini de poliție răsar din toate părțile și blochează pasajul. Văd polițiști albi ieșind din ele. Sunt oare în America? E vreo răzmeriță? Vreo tentativă de atac terorist împotriva Casei Albe? Îmi scot capul pe fereastra mașinii și îmi dau seama că e vorba de arestarea unui vagabond, un toxicoman. Zece mașini de poliție pentru a-i pune cătușele unui biet aurolac scheletic. Mijloace gigantice pentru o acțiune minusculă.

Asta mă aduce din nou cu gândul la conversația cu profesorul Jerrold Post de care m-am despărțit acum vreo oră. Când vorbeam despre profilul psihologic al lui Bin Laden, l-am întrebat deodată de ce Congresul american cheltuia atâta banet pentru construirea unor submarine nucleare. Cum putea un submarin nuclear să lupte împotriva lui Bin Laden sau a unei organizații teroriste ca Al-Qaida? De ce nu se cheltuia mai bine banul public pentru a angaja mai mulți psihologi la CIA, de exemplu? Îmi răspunsese cu unul dintre acele zâmbete malițioase al căror secret îl știa numai el. Nu putea decât să fie de acord cu mine dar nu a făcut niciun comentariu. Totuși, ar fi putut să-mi spună că echipa sa și el însuși participaseră direct la pacea dintre Egipt și Israel. Soldați din umbră, munca lor contribuise din plin la sfârșitul războiului rece. Acest bărbat, de unul singur, contribuise fără îndoială mai mult la victoria SUA asupra URSS decât toată flota US Navy. O utilizare eficace a rapoartelor profilerilor ar fi permis poate înlăturarea lui Saddam Hussein fără invadarea Irakului ori capturarea lui Bin Laden fără hăituirea din munții Afganistanului.

Dar Jerrold Post s-a mulțumit să mă privescă cu acea privire de expert în profiluri psihologice. Și să mă salute cu un mic zâmbet de conveniență. Acest bărbat e un vulpoi fin. Iată de ce trăiește într-o pădure.